

ténelemtékozlás, nyelv- és kultúraitás tényeit mutatja: „Megindultak a gyalugépek / tarolva élőkről arcot / holtakról síremléket”. A tényeket, a látványt a lefojtott indulattal teli képek egyénítik, a költő személyiség — gyakran kimondottan egy szemléleti-baráti közösség nevében is — a tehetetlenséggel vert felháborodás és szomorúság pozíciójában nyilatkozik meg: „merülő teremtés az arcunk” (*Utazás I*), „Mi... a nagy gyakorlótérre beszököttek”, „elfagyott búzabokrok borzognak bennünk”, „szánkban megköt a gipsz” (*Utazás III*). Ebben a lefojtottságban azonban rendteremtő energiák feszülnek, melyek olykor a megsemmisítően szomorú-ironikus külső bemutatásban tárulkoznak fel egyértelmű ítélkezés gyanánt (*A nagyvakáció*).

Külön ciklust épített Kovács István portréversekből (*A csönd fokozása*). E ciklus felét a *Havon forgó ég* anyagából vette át. Az új versek közül a Szabédi László emlékének ajánlott *Telehold* közvetlenül kapcsolódik az *Utazás* ciklushoz. Az öngyilkosság több portréversben is eszméltető motívum, a Szabédi-versben egyenesen erkölcsi kihívás. Olyan tény, amely lehetetlenné teszi az illúziókat, nem lehet „jóhírt” hazudni. De hallgatni se lehet, a tragikus tények a csöndet is vallatják, sőt „felfokozzák”: „Talpfák koporsók emlékművek / a csönd fokozatai.” Bizonyára fölvethető a kérdés: Vajon ennyire tragikus, ennyire reménytelen-e történelmi és jelenkori „utazásunk”? Lehetnek is szerencsésebb költők, akiket más tények bírnak szólásra, az azonban bizonyos, hogy létezésünknek van egy olyan — és sajnos lényegi — aspektusa is, amelyiknek hiteles vallatója Kovács István kevés szavú és már-már monomániásan sorsproblémás költészete. (*Szépirodalmi.*)

GÖRÖMBEI ANDRÁS

Ágh István: Napvilág

A *Napvilág* egyes verseiben felbukkannak Nagy László-i és József Attila-i reminiszcenciák (*Mikor Rómába mentek a harangok, Feketerigók fekete hajnala, Csontig-haza, József Attila csillagai és medúliái*). Ezeket felfoghatjuk annak jelzésékként, hogy költői feladatvállalásának teljesítéséhez szüksége van a nagy elődök inspirációjára. Az önvizsgálathoz — a hetedik kötet vezérmotívumához — valóban nélkülözhetetlen a „József Attila-dac, sőtlan Hölderlin ebéd, a koránkelők megváltása végett”.

Egyre nagyobb kérdés, feloldhatatlan gond a költő számára az idő, a múlandóság. Mondhatnánk, hogy ebben semmi különös nincs, hiszen a dantei életkoron túl („a félidőn túli évek” — írja Ágh a *Levél beteg nővéréhez* című versében) minden ember szembekerül ezzel. A lírikus ént mozgató feladat inkább az, hogy milyen választ tud fogalmazni a sors kihívására? S van-e egyénítő vonása annak, amit leír? A *Napvilág* szerint Ágh Istvánnál a szembesülést két forrás táplálja: az önmegfigyelés és a veszteségek. Mindkettőben sok a szubjektív elem, de az önmegfigyelés lehetővé teszi, hogy térben és időben tágítson szemhatárán. Nyilván nem véletlen, hogy a kötet első hangleütése már bemérhetetlen távlatokat fog be. A hasonlat nyomán az ősidők példáját emlegeti, hogy azután egy logikus fordulattal a jövőre, a várhatóra vessen pillantást (*Az első hó*). Figyelmünket nem kerülheti el az sem, hogy az idővel való szembesülésbe belejátszik az ifjúság idézése. A paraszti múlt szép természeti képei rendre előkerülnek. S ez nemcsak annak jelzése, hogy mennyire kitörölhetetlenek az emlékképek, arra is allúzió, hogy a költő határozott tudatossággal törekszik a fogalmi síkok, a meditációk helyhez kötésére. A couleur locale eszközeivel egyénít. A magasságból a mélységig tűnődik a dolgokon. S rendre

azt is megadja, hogy hol: a hegytetőn, a Balaton-felvidéken, Bakony-erdőben, hajnali utcán, a szobában, faluszélen. Különösen jellemző ebből a szempontból *Arokparti virág* című verse. Kétségtelen bizonyossággal mutatja, hogy a természeti jelenségeknek, tájelemeknek, a tárgyi világnak indítópálya szerepe van, ahonnan a töprengéshez, életfilozófiai eszmevuttatáshoz lehet eljutni. Azt még iskolás válasznak érezhetjük, hogy „tudom a titkot, (...) itt nincsenek titkok”. De az egészből az derül ki, hogy erre Ághnak szüksége volt, mert így ragadhatta meg a változásban a létezés lényegét:

*Mert virágot gyilkoltam én —
mondom a bokszoló diófalevélnék.
Mintha semmi sem maradna helyén,
úgy kapkodok teérted, életem,
kezemben a fény száraz virággá érett.*

A *Napvilágot* olvasva egy ideig úgy tűnik, hogy Ágh a magány köreire, a belső világ öntörvényű tájaira húzódik vissza (*Most már, Fölfüggesztett*). A dolog érthető-magyarázható lenne, hiszen a létezés küzdelmét mindenkinek egyedül kell megvívnia. De Ágh eredendő költőiségéből következően nem bírja hosszú ideig a bezárkózást (pontosabban, még annak látszatát sem). Közvetlen egyszerűséggel fordul a természethez, hogy a kék ég, a szilvafa, a szőlők, a nap megfigyelésével keresse a titkok nyitját. Nem panteisztikus beleolvadásról van nála szó, hanem átgondolt lírikusi magatartásról, amivel — elődök és kortársak inspiráló példái nyomán — pontos észrevételekkel és leírásokkal keresi a lényegét. A leíró—elbeszélő elem megléte verseiben persze inkább formai kérdés. A hangsúly azon van, hogy a természettel tágul horizontja. A kék ég olyannyira elviszi, hogy korunk kihívására felelve a kozmoszig nyitja szemhatárát. Előbb a *Röpcédula* kérdéseivel, majd a *Telefon a világból* soraival bizonyítja a tágítás költői erejét. Nincs törés itt, sőt az utóbb említett vers épp azt igazolja, hogy a világból téveszthetetlenül sajátos képekkel gondol haza:

*Hideg van itt, egy fehér bérc mögöttem,
idegen széltől idegenné vörösödtem.
Otthon még dül a szél?
golyafészekre hánytörög a villany?
oduba világít a kenyér,
mint Hold az illanó égerre?*

Persze az idő, a „múlt múltja” újra és újra felszínre bukkan. Nem csupán azért, mert alkalom adódik az emlékezésre, s mert egyre növekszenek a veszteségek. Különösen a *Mégcsonkább családi kör* (ami szerves folytatása a korábbi családi versnek) mutatja, hogy a testvérbáty elvesztése kényszerítette az áttekintésre. Az iszkázi múlt megidézése mellett Kormos István, Kondor Béla, Szabó István és Simon István neveinek említése jelzi, hogy kikerülhetetlen a számbavétel. S azzal együtt (ami talán fontosabb) az *örökség felmérése*. Amit a pályatársak rá hagyományoztak — a génjeikben hozott világ maradéktalan megmutatásának vágyát — tovább kell vinnie. Ágh erre elkötelezte magát, s kikerülhetetlenül felbukkan a folytatás kényszere: „*én meg László tőled kérdem, szabad-e szemeddel nézmem*”. A kérdésben az azonosulásra szorító feladat kapott formát. S a megoldás szándéka lírájának forrásvidékéhez irányította. Így lett a második ciklus, a *Haza-fiam* számos darabja családi vers.

A *Levél beteg nővéréhez, Küldjél csomagot, Anyám lábai, Múltam múltja* azt bizonyítja, hogy a távolság, illetve az itt és ott különbsége erőteljesen foglalkoztatja a költőt. Ezek feloldásának, megszüntetésének vágya ösztönzi arra, hogy maradéktalanul leírja a felbukkanó emlékképeket, s hol az elbeszélés, hol az áradó líraiság vagy balladás drámaiság eszközeivel közelítse meg a hajdan voltat, a közösen megéltet. Szép példája ennek a *Múltam múltja* záró szakasza:

*Gyere elvénült vén apám,
vágj rá kiherélt csödörödre.
Te mindent, én csak keveset
hullattam ebbe a földbe,
te amott, én meg itt vagyok,
belebújok a kukorica-zöldbe,
most örvösgalamb-suhanást,
most lósúgást hallok fülembé.*

A múltidézés, a fiatalsággal való szembenézés fájó és ugyanakkor eredményeket felmutató próbatétel. Ha néhány hajdani kép, természeti jelenség, élmény válasz lehetne a költőt foglalkoztató titokra, akkor a feladat csak a legjellemzőbb megtalálása lenne. Egyszer a kukoricás, máskor a nyári szellő vagy a rét látszik alkalmasnak a tér és idősíkok egybevetésére, a fönt és lent egyaránt érvényes mondatok leírására. De az eredmény mindig kétségeket ébreszt: kifejezik-e a szavak a belső érzéseket, megvan-e bennük minden, ami a gondolatok ivén előkerült. A kétség új élményeivel folytatott küzdelem egyre mélyül, s mind több energiát igényel. Bizonyossága ennek a kötet legerőteljesebb kompozíciója, a *Kastélyos purgatórium*. A benső vívódás plasztikus kifejezése, a meditatív gondolatiság gazdag jelzése. Kétségek és tagadások, vágyak és beteljesületlenségek hullámanak benne. A kérdésre, hogy elmondható-e újra az ifjúság, kendőzetlen, de nem túl bizakodó választ ad:

*Túl közel jött az ifjúság, én
kopaszka, őszülő, rosszfogú, rosszszívű,
rosszbőrű, rosszgyomrú. Na tessék!
Fölpofozott az ifjúság. S nem adtam vissza.
Tessék!
Ez lett belőled fiú!*

Félreérteneink a költői szándékot, ha mindebből kiábrándultságra következtetnénk. A kérdések és kétségek csak erősítették Ághot abban, hogy — ha lehet — még szorosabbra fűzze kötelékeit a szűkebb pátriával. A *Csontig-haza, Elég lesz?* és a kötetet záró ciklus néhány verse azt bizonyítja, hogy a változó idő által rá-mért feladatot vállalja, s a kihívásra gazdagodó tartalommal és változatos eszközökkel felel. A *Napvilág* küzdelmet jelez, s egyúttal azt is, hogy ennek várható még további eredményei. (*Magvető*.)

LACZKÓ ANDRÁS

A neoavantgarde

Üttörő vállalkozás, a közelmúlt és a jelen művészeti kihívásaira történő bátor reagálás az Izmusok újabb kötete, a *neoavantgarde*. Rangjából nem von le semmit, hogy — miként ezt a könyv bevezető tanulmányát író *Szabolcsi Miklós* is előre jelzi — több pontján vitára készíthet, kiegészítésre és továbbgondolásra sarkallhat. A rendszerezés, a *Jel és kiáltás* koncepciójára épülő kitekintés nemcsak információ-bőségével tűnik ki, de a rendkívül szerteágazó áramlatok értékeléséhez egyfajta meggyőző közelítési módot, viszonyulási lehetőséget is kínál. Persze, a feladat nagyságát akkor érzékelhetjük igazán, ha számba vesszük, mennyi nyitott kérdése van még a század első évtizedeiben zajló avantgarde-nak is, melynek helytálló ideológiai